

Sposoby reagowania na przypadki podejrzenia, że dziecko doświadcza krzywdzenia

PROCEDURY INTERWENCYJNE W PRZYPADKU:

- I. podejrzenia krzywdzenia dziecka przez osoby trzecie**
(np. wolontariusza, pracownika Szkoły lub inne osoby, które mają kontakt z dzieckiem na terenie Szkoły);
- II. podejrzenia krzywdzenia dziecka przez osobę nieletnią, czyli taką, która nie ukończyła 17 roku życia** (przemoc rówieśnicza);
- III. podejrzenia przemocy domowej wobec dziecka;**
- IV. w sytuacjach zagrożenia młodzieży przestępczością i demoralizacją** (w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytucją).

I. Interwencja w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka przez osoby trzecie

(np. wolontariusza, pracownika Szkoły, ucznia, który ukończył 17 lat oraz inne osoby, które mają kontakt z dzieckiem na terenie Szkoły)

1. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko doświadcza przemocy z uszczerbkiem na zdrowiu, wykorzystania seksualnego lub/i zagrożone jest jego życie należy:

(Przemoc z uszczerbkiem na zdrowiu oznacza spowodowanie choroby lub uszkodzenia ciała (np. z łamanie, zasinienie, wybite zęba, zranienie), a także m.in. pozbawienie wzroku, słuchu, mowy, wywołanie innego ciężkiego kalectwa, trwałej choroby psychicznej, zniekształcenia ciała itp.)

- a) zadbać o bezpieczeństwo dziecka i odseparować je od osoby podejrzonej o krzywdzenie;
- b) o zaistniałej sytuacji powiadomić Dyrektor Szkoły - sporządzić notatkę 1;
- c) zawiadomić policję pod nr 112 lub 997. W rozmowie z konsultantem należy podać swoje dane osobowe, dane dziecka, dane osoby podejrzonej o krzywdzenie oraz wszelkie znane fakty w sprawie;
- d) równolegle poinformować wychowawcę i pedagoga, poinformować rodziców/prawnych opiekunów o zaistniałej sytuacji i podjętych działaniach oraz możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej. Pomoc jest udzielana za zgodą rodzica/prawnego opiekuna.
- e) Z rozmowy z rodzicami/prawnymi opiekunami sporządzić notatkę 2.

2. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko doświadczyło jednorazowo innej przemocy fizycznej (np. klapsy, popychanie, szturchanie) lub przemocy psychicznej (np. poniżanie, dyskryminacja, ośmieszanie) lub/i doświadczyło innych niepokojących zachowań (tj. krzyk, niestosowne komentarze) należy:

- a) zadbać o bezpieczeństwo dziecka i odseparować je od osoby podejrzanej o krzywdzenie;
- b) o zaistniałej sytuacji powiadomić Dyrektora Szkoły i wychowawcę - sporządzić notatkę 1;
- c) Dyrektor Szkoły powinien przeprowadzić rozmowę dyscyplinującą i monitorować efektywność podjętych działań;
- d) wychowawca powinien poinformować pedagoga, porozmawiać z dzieckiem i jego rodzicami/prawnymi opiekunami, w której należy poinformować o zaistniałej sytuacji i o podjętych działaniach oraz możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej. Pomoc jest udzielana za zgodą rodzica/prawnego opiekuna;
- f) Z rozmowy z rodzicami/prawnymi opiekunami sporządzić notatkę 2.

3. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko jest pokrzywdzone innymi typami przestępstw należy:

- a) zadbać o bezpieczeństwo dziecka;
- b) o zaistniałej sytuacji powiadomić Dyrekcję Szkoły, pedagoga i wychowawcę - sporządzić notatkę 1;
- c) porozmawiać z dzieckiem i jego rodzicami/prawnymi opiekunami, w której należy poinformować o zaistniałej sytuacji i o podjętych i planowanych działaniach oraz możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej. Pomoc jest udzielana z a zgodą rodzica/prawnego opiekuna;
- d) z rozmowy z rodzicami/prawnymi opiekunami sporządzić notatkę 2;
- e) poinformować na piśmie policję lub prokuraturę, składając zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa.

Zawiadomienie można zaadresować do najbliższej jednostki. W zawiadomieniu należy podać swoje dane osobowe, dane dziecka i dane osoby podejrzewanej o krzywdzenie oraz wszelkie znane fakty w sprawie – co dokładnie się zdarzyło i kto może mieć o tym wiedzę. Zawiadomienie można też złożyć anonimowo, ale podanie danych umożliwi organowi szybsze uzyskanie potrzebnych informacji.

II. Interwencja w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka przez osobę nieletnią, czyli taką, która nie ukończyła 17 roku życia. (przemoc rówieśnicza)

1. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko doświadcza ze strony innego dziecka przemocy z uszczerbkiem na zdrowiu, wykorzystania seksualnego lub/i zagrożone jest jego życie należy:

(Przemoc z uszczerbkiem na zdrowiu oznacza spowodowanie choroby lub uszkodzenia ciała (np. złamanie, zasinienie, wybite zęba, zranienie, a także m.in. pozbawienie wzroku, słuchu, mowy, wywołanie innego ciężkiego kalectwa, trwałej choroby psychicznej, zniekształcenia ciała itp.)

- a) zadbać o bezpieczeństwo dziecka i odseparować je od osoby podejrzanej o krzywdzenie;
- b) o zaistniałej sytuacji powiadomić Dyrektora Szkoły i wychowawcę - sporządzić notatkę 1;
- c) przeprowadzić rozmowę z rodzicami/opiekunami dzieci uwikłanych w przemoc - sporządzić notatkę 2;
- d) równolegle powiadomić najbliższy sąd rodzinny lub policję, wysyłając zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa.

Zawiadomienie można zaadresować do najbliższej jednostki. W zawiadomieniu należy podać swoje dane osobowe, dane dziecka i dane osoby podejrzewanej o krzywdzenie oraz wszelkie znane fakty w sprawie – co dokładnie się zdarzyło i kto może mieć o tym wiedzę. Zawiadomienie można też złożyć anonimowo, ale podanie danych umożliwi organowi szybsze uzyskanie potrzebnych informacji.

2. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko doświadcza ze strony innego dziecka jednorazowo innej przemocy fizycznej (np. popychanie, szturchanie), przemocy psychicznej (np. poniżanie, dyskryminacja, ośmieszanie) lub innych niepokojących zachowań (tj. krzyk, niestosowne komentarze) należy:

- a) zadbać o bezpieczeństwo dziecka i odseparować je od osoby podejrzanej o krzywdzenie;
- b) o zaistniałej sytuacji powiadomić Dyrekcję Szkoły i wychowawcę - sporządzić notatkę 1;
- c) przeprowadzić rozmowę osobno z rodzicami dziecka krzywdzącego i krzywdzonego oraz opracować działania naprawcze - sporządzić notatkę 2;
- d) w przypadku powtarzającej się przemocy, powiadomić lokalny sąd rodzinny, wysyłając wniosek o wgląd w sytuację rodziny ucznia stosującego przemoc.

Wniosek należy złożyć na piśmie do sądu rodzinnego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dziecka. We wniosku podać dane dziecka (imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, imiona i nazwiska rodziców) oraz wszystkie okoliczności, które mogą być istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, opisać, co niepokojącego dzieje się w rodzinie, co zaobserwowano.

III. Interwencja w przypadku podejrzenia przemocy domowej

(gdy dziecko doświadcza lub/i jest świadkiem przemocy ze strony osoby, która ukończyła 17 lat i pozostaje z dzieckiem we wspólnym gospodarstwie domowym)

1. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko doświadcza ze strony rodzica/opiekuna lub innego dorosłego, z którym pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym przemocy z uszczerbkiem na zdrowiu, wykorzystania seksualnego lub/i zagrożone jest jego życie należy:

(Przemoc z uszczerbkiem na zdrowiu oznacza spowodowanie choroby lub uszkodzenia ciała, np. złamanie, zasinienie, wybite zęba, zranienie, a także m.in. pozbawienie wzroku, słuchu, mowy, wywołanie innego ciężkiego kalectwa, trwałej choroby psychicznej, zniekształcenia ciała itp.)

- a) powiadomić Dyrektora Szkoły i wychowawcę - sporządzić notatkę 1;
- b) zadbać o bezpieczeństwo dziecka i odseparować je od sprawcy;
- c) zawiadomić policję pod nr 112 lub 997. W rozmowie z konsultantem należy podać swoje dane osobowe, dane dziecka, dane osoby podejrzonej o krzywdzenie oraz wszelkie znane fakty w sprawie;
- d) wszcząć procedurę Niebieskiej Karty.

2. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko doświadczyło ze strony rodzica/opiekuna/innej osoby pozostającej we wspólnym gospodarstwie domowym z dzieckiem jednorazowo innej przemocy fizycznej (np. popychanie, szturchanie), przemocy psychicznej (np. poniżanie, dyskryminacja, ośmieszanie) lub innych niepokojących zachowań (tj. krzyk, niestosowne komentarze) należy:

- a) zadbać o bezpieczeństwo dziecka;
- b) powiadomić Dyrektora Szkoły, pedagoga i wychowawcę - sporządzić notatkę 1;
- c) przeprowadzić rozmowę z rodzicem/prawnym opiekunem, w której należy poinformować o możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej - - sporządzić notatkę 2;
- d) w przypadku braku współpracy rodzica/opiekuna lub powtarzającej się przemocy powiadomić właściwy ośrodek pomocy społecznej;
- e) w przypadku powtarzającej się przemocy powiadomić lokalny sąd rodzinny, wysyłając wniosek o wgląd w sytuację rodziny. Równolegle uruchomić Procedurę Niebieskiej Karty.

Wniosek należy złożyć na piśmie do sądu rodzinnego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dziecka. We wniosku podać dane dziecka (imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, imiona i nazwiska rodziców) oraz wszystkie okoliczności, które mogą być istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, opisać, co niepokojącego dzieje się w rodzinie, co zaobserwowano.

3. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko jest pokrzywdzone innymi typami przestępstw należy:

- a) powiadomić Dyrektora Szkoły, pedagoga i wychowawcę - - sporządzić notatkę 1;
- b) poinformować na piśmie policję lub prokuraturę, wysyłając zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa.

Zawiadomienie można zaadresować do najbliższej jednostki. W zawiadomieniu należy podać swoje dane osobowe, dane dziecka i dane osoby podejrzonej o krzywdzenie oraz wszelkie znane fakty w sprawie – co dokładnie się zdarzyło i kto może mieć o tym wiedzę. Zawiadomienie można też złożyć anonimowo, ale podanie danych umożliwi organowi szybsze uzyskanie potrzebnych informacji.

4. W przypadku uzyskania informacji lub podejrzenia, że dziecko doświadcza zaniedbywania lub/i rodzic/prawny opiekun jest niewydolny wychowawczo (np. dziecko chodzi w nieadekwatnych do pogody ubraniach, przebywa nocami poza domem, przez dłuższy czas przebywa bez nadzoru osoby dorosłej, jego podstawowe potrzeby nie są zaspakajane) **należy:**

- a) zadbać o bezpieczeństwo dziecka;
- b) porozmawiać z rodzicem/opiekunem - sporządzić notatkę 2;
- c) powiadomić o możliwości wsparcia psychologicznego i/lub materialnego;
- d) w przypadku braku współpracy rodzica/opiekuna powiadomić właściwy ośrodek pomocy społecznej;
- e) równolegle uruchomić Procedurę Niebieskiej Karty.

IV. Procedury w sytuacjach zagrożenia młodzieży przestępczością i demoralizacją (w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytucją)

Procedury postępowania nauczycieli oraz zasady współpracy Szkoły z policją w sytuacjach zagrożenia młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytucją.

(za: Wydział Prewencji KWP z s. w Radomiu)

1. W przypadku, gdy nauczyciel podejrzewa, że na terenie Szkoły znajduje się uczeń będący pod wpływem alkoholu lub narkotyków:

- a) Powiadamia o swoich przypuszczeniach wychowawcę klasy.
- b) Odizolowuje ucznia od reszty klasy, ale ze względów bezpieczeństwa nie pozostawia go samego, stwarza warunki, w których nie będzie zagrożone jego życie ani zdrowie.
- c) Wzywa lekarza w celu stwierdzenia stanu trzeźwości lub odurzenia, ewentualnie udzielenia pomocy medycznej.
- d) Zawiadamia o tym fakcie Dyrektora Szkoły oraz rodziców/opiekunów, których zobowiązuje do niezwłocznego odebrania ucznia ze Szkoły. Gdy

rodzice/opiekunowie odmówią odebrania dziecka, o pozostaniu ucznia w Szkole czy przewiezieniu do placówki służby zdrowia albo przekazaniu go do dyspozycji funkcjonariuszom policji decyduje lekarz, po ustaleniu aktualnego stanu zdrowia ucznia i w porozumieniu z Dyrektorem Szkoły.

- e) Szkoła zawiadamia najbliższą jednostkę policji, gdy rodzice ucznia będącego pod wpływem alkoholu, odmawiają przyjęcia do Szkoły, a jest on agresywny, bądź swoim zachowaniem daje powód do z gorszenia, albo zagraża życiu lub zdrowiu innych osób. W przypadku stwierdzenia stanu nietrzeźwości, policja ma możliwość przewiezienia ucznia do izby wytrzeźwień albo do policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych, na czas niezbędny do wytrzeźwienia (maksymalnie do 24 godzin).
- f) Z przeprowadzonych działań należy sporządzić notatkę 1.
- g) O fakcie umieszczenia zawiadamia się rodziców/opiekunów oraz sąd rodzinny.
- h) Jeżeli powtarzają się przypadki, w których uczeń (przed ukończeniem 18 lat) znajduje się pod wpływem alkoholu lub narkotyków na terenie Szkoły, to Szkoła ma obowiązek powiadomienia o tym policji (specjalisty ds. nieletnich) lub sąd rodzinny.
- i) Spożywanie alkoholu na terenie Szkoły przez ucznia, który ukończył 17 lat, stanowi wykroczenie z art. 43¹ ust. 1 Ustawy z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Należy o tym fakcie powiadomić policję. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tej instytucji.

2. W przypadku, gdy nauczyciel podejrzewa, że uczeń posiada przy sobie substancję przypominającą narkotyk:

- a) Nauczyciel w obecności innej osoby (wychowawca, pedagog, dyrektor, itp.) ma prawo żądać, aby uczeń przekazał mu tę substancję, pokazał zawartość torby szkolnej oraz kieszeni (we własnej odzieży), ewentualnie innych przedmiotów budzących podejrzenie co do ich związku z poszukiwaną substancją. Nauczyciel nie ma prawa samodzielnie wykonać czynności przeszukania odzieży ani teczki ucznia- jest to czynność zastrzeżona wyłącznie dla policji.
- b) O swoich spostrzeżeniach powiadamia Dyrektora Szkoły oraz rodziców/opiekunów ucznia i wzywa ich do natychmiastowego stawienia.
- c) W przypadku, gdy uczeń, mimo wezwania, odmawia przekazania nauczycielowi substancji i pokazania zawartości teczki, Szkoła wzywa policję, która przeszukuje odzież i przedmioty należące do ucznia oraz zabezpiecza znalezione substancję i zabiera ją do ekspertyzy.
- d) Jeżeli uczeń wyda substancję dobrowolnie, nauczyciel, po odpowiednim zabezpieczeniu, zobowiązany jest bezzwłocznie przekazać ją do jednostki policji. Wcześniej próbuje ustalić, w jaki sposób i od kogo, uczeń nabył substancję. Całe zdarzenie nauczyciel dokumentuje, sporządzając możliwie dokładną notatkę 1.

3. W przypadku, gdy nauczyciel znajduje na terenie Szkoły substancję przypominającą wyglądem narkotyk:

- a) Nauczyciel, zachowując środki ostrożności, zabezpiecza substancję przed dostępem do niej osób niepowołanych oraz ewentualnym jej zniszczeniem do

- czasu przyjazdu policji, próbuje (o ile to jest możliwe w zakresie działań pedagogicznych) ustalić, do kogo znaleziona substancja należy.
- b) Powiadamia o zaistniałym zdarzeniu Dyrektor Szkoły i wzywa policję.
 - c) Po przyjeździe policji niezwłocznie przekazuje zabezpieczoną substancję i informacje dotyczące szczegółów zdarzenia.
 - d) Całe zdarzenie nauczyciel dokumentuje, sporządzając możliwie dokładną notatkę 1.

4. Procedury postępowania nauczycieli w przypadku wystąpienia sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia ucznia na terenie Szkoły.

- a) W przypadku uzyskania informacji o wystąpieniu zagrożenia życia lub zdrowia ucznia na terenie Szkoły nauczyciel niezwłocznie informuje o tym wychowawcę klasy.
- b) Wychowawca klasy powiadamia Dyrektor Szkoły, pedagoga lub psychologa szkolnego.
- c) W przypadku sytuacji kryzysowej – Dyrektor z udziałem pedagoga lub psychologa wzywa niezwłocznie pogotowie ratunkowe lub/i policję.
- d) Wychowawca powiadamia rodziców/prawnych opiekunów ucznia.
- e) Jeżeli istnieje taka możliwość – przy udziale pedagoga lub psychologa rozmawia z uczniem w celu ustalenia przyczyn jego zachowania – sporządza notatkę 1.
- f) Wychowawca wraz z pedagogiem lub psychologiem przekazują rodzicom/prawnym opiekunom informacje na temat zdarzenia i proponują skierowanie ucznia do specjalistycznej placówki i udział w programie terapeutycznym – rozmowę nauczyciel dokumentuje, sporządzając możliwie dokładną notatkę 2.
- g) W przypadku, gdy rodzice/prawni opiekunowie nie pojawią się, wychowawca wysła pismo wzywające ich do stawienia się w Szkole.
- h) Gdy rodzice/prawni opiekunowie odmawiają współpracy lub/i Szkoła wyczerpie dostępne dla siebie metody działań, wychowawca i pedagog/psycholog szkolny powiadamiają o tym fakcie Dyrektora Szkoły, który listownie informuje policję (specjalistę ds. nieletnich) oraz sąd rodzinny.
- i) Dalsze działania leżą w kompetencji sądu i policji, jednak na terenie Szkoły pedagog/psycholog szkolny otacza ucznia indywidualną opieką.

5. W każdym przypadku popełnienia czynu karalnego przez ucznia, który nie ukończył 17 lat należy zawiadomić policję lub sąd rodzinny, a w przypadku popełnienia przestępstwa przez ucznia, który ukończył 17 rok życia prokuratora lub policję (art. 4Upn i art. 304 Kpk).

6. Procedury postępowania nauczyciela wobec ucznia – sprawcy czynu karalnego lub przestępstwa

- a) Nauczyciel niezwłocznie powiadamia Dyrektora Szkoły.
- b) Przekazuje sprawcę (o ile jest znany i przebywa na terenie Szkoły) Dyrektorowi Szkoły lub pedagogowi szkolnemu pod opiekę.
- c) Nauczyciel wraz z Dyrektorem ustalają okoliczności czynu i ewentualnych świadków zdarzenia.

- d) Powiadamia rodziców/opiekunów prawnych ucznia-sprawcy.
- e) W przypadku, gdy sprawa jest poważna (rozbój, uszkodzenie ciała, itp.), lub sprawca nie jest uczniem Szkoły i jego tożsamość nie jest nikomu znana, niezwłocznie powiadamia policję.
- f) Zabezpiecza ewentualne dowody przestępstwa lub przedmioty pochodzące z przestępstwa i przekazuje je policji.
- g) Nauczyciel dokumentuje całe zdarzenie, sporządzając notatkę 1, którą przekazuje dyrektorowi.

7. Procedury postępowania nauczycieli wobec ucznia, który stał się ofiarą czynu karalnego

- a) Udziela pierwszej pomocy (przedmedycznej) bądź zapewnia jej udzielenie poprzez wezwanie lekarza w przypadku, kiedy ofiara doznała obrażeń.
- b) Niezwłocznie powiadamia Dyrektora Szkoły.
- c) Powiadamia rodziców/opiekunów prawnych ucznia.
- d) Niezwłocznie wzywa policję w przypadku, kiedy istnieje konieczność profesjonalnego zabezpieczenia śladów przestępstwa, ustalenia okoliczności i ewentualnych świadków zdarzenia.
- e) Nauczyciel sporządza pisemną notatkę 1 na temat zdarzenia i przekazuje ją Dyrektorowi.

8. Procedury postępowania nauczycieli w przypadku znalezienia na terenie Szkoły broni, materiałów wybuchowych, innych niebezpiecznych substancji lub przedmiotów

- a) Nauczyciel powiadamia Dyrektora Szkoły.
- b) Zapewnia bezpieczeństwo przebywającym na terenie Szkoły osobom i uniemożliwia dostęp osób postronnych do tych przedmiotów.
- c) Dyrektor Szkoły wzywa policję.
- d) Nauczyciel sporządza pisemną notatkę 1 na temat zdarzenia i przekazuje ją Dyrektorowi.

9. Procedury postępowania nauczycieli wobec ucznia z dużą absencją

- a) W przypadku, gdy uczeń jest nieobecny w Szkole przez 5 dni bez usprawiedliwienia lub bez usprawiedliwienia opuszcza pojedyncze godziny lekcyjne/całe dni, wychowawca kontaktuje się z rodzicami/opiekunami prawnymi ucznia w celu wyjaśnienia przyczyny jego nieobecności w Szkole.
- b) Jeżeli uczeń przychodzi do Szkoły bez usprawiedliwienia po dłuższej nieobecności, wychowawca przeprowadza z nim rozmowę w celu ustalenia powodów absencji.
- c) W sytuacji braku zmiany w zachowaniu ucznia i przy powtarzających się nieusprawiedliwionych nieobecnościach wychowawca zwraca się z problemem do pedagoga/psychologa szkolnego.
- d) Pedagog/psycholog szkolny podejmuje próbę wyjaśnienia sytuacji i zobowiązuje ucznia do poprawy frekwencji poprzez pisemny kontrakt.
- e) W przypadku, gdy uczeń ignoruje stosowane wobec niego procedury – Dyrektor Szkoły wzywa pisemnie rodziców/opiekunów prawnych ucznia i odbywa z nimi rozmowę w obecności wychowawcy i pedagoga/psychologa

szkolnego.

- f) W sytuacji, gdy kontakt osobisty lub telefoniczny z rodzicami/opiekunami jest niemożliwy, wychowawca informuje o tym pedagoga/psychologa szkolnego i Dyrektora Szkoły.
- g) Dyrektor uruchamia wówczas procedurę administracyjną: powiadamia pisemnie sąd ds. nieletnich w celu zdiagnozowania sytuacji rodzinnej i problemowej ucznia.

10. Procedury postępowania w przypadku znieważenia nauczyciela przez ucznia:

- a) Nauczyciel powiadamia Dyrektora o zaistniałej sytuacji.
- b) Nauczyciel sporządza pisemną notatkę 1 na temat zdarzenia i przekazuje ją Dyrektorowi.
- c) Dyrektor powiadamia o tym organ prowadzący, który ma obowiązek wystąpić z urzędu w obronie nauczyciela.
- d) Nauczycielowi za znieważenie przysługuje prawo do ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.
- e) Uczeń, który znieważa nauczyciela podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności, albo pozbawienia wolności do roku. Wobec nieletnich stosuje się środki wychowawcze i środek poprawczy.